

Lleures i converses d'un naturalista

Vora la meua horteta biològica creix un petit camp de tarongers clementins. S'han salvat de la *reconversió varietal* –que diria la inefable consellera d'Agricultura– i sobreviuen per a exclusiu ús domèstic. Les taronges hi són dolces, i la botànica arvensis ho ha envaït tot. De vegades es fa una treballada, però en general es lliura d'herbicides i d'excossos fitosanitaris: les males brosses ja dic que són abundants, i aquests dies de desembre un mantell de calèndules florides ho ha envaït tot. Així, les taronges encara pengim-penjam tenen un eco, un dring, en els botons d'or de la catifa, en unes reminiscències que per una altra banda aconsegueixen una projecció evanescent i mironiana en les revolades d'un pit-roig, que sembla trobar-s'hi feliç, en aquell camp.

Pense en la bellesa espontània de la natura, en aquell petit escenari on Monet, Renoir o Cézanne haurien gaudit. Per al malcarat mestre d'Ais de Provença, pintar del natural no era copiar l'objecte, sinó realitzar les seues sensacions. I aquell rodal, *hortus conclusus*, és ric en sensacions, petites i honestes: un canyar, un lleudoner que aquests dies ja mostra la seua morfologia fractal, una palmera canària pomposa, una tanca de vells xiprers centenaris i una trentena de clementins que esclaten sobre una catifa de calèndules esponeroses. No cal molt més: si algú s'ho proposa, hi ha tots els ingredients per a construir una obra d'art.

Mentre camine per la catifa de calèndules, deixant a la sorra vegetal les meues petjades, pense que la paraula *calèndula* és un cultisme (un terme manllevat d'una llengua morta, en aquest cas, el llatí) i, per tant, un mot abans desconegut als llauradors. A Catalunya rep el nom popular de *boixac*, i al

Martí Domínguez

JOSÉ LUIS INIESTA

País Valencià els termes més emprats són *llevamà* o *llevamans*. Als Ports (el Forcall) en diuen *pet de frare*, en desconec el motiu; potser perquè la calèndula és atribuït dels monjos, com ho testimonia una bella obra de Giovanni Bellini titulada *Fra Teodor d'Urbino*, representat com sant Domènec, que es conserva a la National Gallery de Londres, i on apareix envoltat de llevamans (o de pets de frare).

Francesc Masclans ens diu que també rep el nom de *lligamans* o de *flor de meravella*, aquest darrer terme sens dubte imitat del castellà, on la denominació més freqüent és *maravilla*. Segons Ramon Gausachs, aquest nom castellà tan eufònic al·ludeix a les seues propietats medicinals, celebrades des de molt antic: “Santa Hildegarda la recomanava contra trastorns intestinals, problemes hepàtics i mossegades de serp; avui es fa servir principalment en ús intern com a reguladora hormonal, i en ús extern com a dermatoprotectora” (*Les herbes remeieres*). Però és el botànic Font i Quer qui fila més prim: “Las gentes del campo suelen utilizar las hojas para restañar la sangre de las heridas; de ahí el nombre de

‘hierba del podador’ y el catalán ‘llevamal’, del que, por alteración, deben de haberse originado otros semejantes.”

Bé podria ser. De *llevamal*, l'herba remeiera que el llaurador emprava per a fregar-se les mans i alleugerir les ferides i els talls, s'ha originat tota aquesta confusió lingüística dels *llevamans* i *lligamans*. Ja ningú no en recorda l'ús i, tot i que la calèndula apareix en moltes farmacopees, ja pocs saben distingir-la, ni la cullen per a emprar-la medicinalment. Hi romanen els noms, que es van oblidant, que es van abandonant, que es van deformant. El jardí de les paraules em recorda una mica aquest preuat rodal de clementins: els fruits hi són dolços, però tenen els dies comptats. Tot i ser matèria d'art.